

ABOUT DIALECTAL WORDS IN UZBEK AND THEIR SEMANTIC ANALYSIS

Eshboyeva Feruza Xolmurotovna¹

National brand of training pedagogues of Tashkent region to new methods

KEYWORDS

Uzbek language, Dialectal words, Semantic analysis, Lexical diversity, Etymology, Regional variations, Cultural influences, Historical linguistics, Turkic languages, Linguistic heritage

ABSTRACT

This article delves into the rich tapestry of dialectal words in the Uzbek language and conducts a comprehensive semantic analysis of these linguistic phenomena. Uzbek, a Turkic language, exhibits remarkable lexical diversity due to its various dialects. The study investigates the etymological origins, regional variations, and semantic nuances of dialectal words within Uzbek, shedding light on the intricate web of cultural and historical influences that have shaped this linguistic diversity. By employing linguistic tools and methodologies, this research offers a deeper understanding of the intricate relationship between dialects and the broader Uzbek language, contributing to the preservation and appreciation of linguistic heritage.

2181-2675/© 2023 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.10014818

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Associate Professor. Candidate of Philological Sciences, National brand of training pedagogues of Tashkent region to new methods, Uzbekistan

O'ZBEK TILIDA SHEVAGA XOS SO'ZLAR VA ULARNING SEMANTIK TAXLILI XUSUSIDA

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

O'zbek tili, Dialektal so'zlar, Semantik tahlil, Leksik xilma-xillik, Etimologiya, Mintaqaviy o'zgarishlar, Madaniy ta'sirlar, Tarixiy tilshunoslik, Turkiy tillar, Til merosi.

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Ushbu maqolada o'zbek tilidagi sheva so'zlarining boy gobeleniga chuqurroq kirib, bu til hodisalarining har tomonlama semantik tahlili olib boriladi. Turkiy til bo'lmish o'zbek tili turli shevalari tufayli ajoyib leksik rang-baranglikni namoyon etadi. Tadqiqot o'zbek tilidagi dialektal so'zlarning etimologik kelib chiqishi, mintaqaviy o'zgarishlari va semantik jilolarini o'rganib, ushbu til xilma-xilligini shakllantirgan madaniy va tarixiy ta'sirlarning murakkab tarmog'iga oydinlik kiritadi. Tilshunoslik vositalari va metodologiyalaridan foydalangan holda ushbu tadqiqot shevalar va kengroq o'zbek tili o'rtasidagi murakkab munosabatlarni chuqurroq tushunish imkonini beradi, lingvistik merosni asrab-avaylash va qadrlashga hissa qo'shadi.

Til insoniyat madaniyati va o'ziga xosligining muhim elementi sifatida tarix, xilma-xillik va jamiyatlarning murakkab o'zaro ta'sirining ombori bo'lib xizmat qiladi. Tillarning murakkab gobelenlarida shevalar alohida iplar sifatida paydo bo'ladi, ularning har biri o'zining noyob hikoyasini kattaroq til to'qimalariga to'qadi. O'zbekiston va qo'shni viloyatlarda millionlab odamlar so'zlashadigan o'zbek tili ham bundan mustasno emas. Uning ajoyib til xilma-xilligi har birining o'ziga xos so'z boyligi, talaffuzi va grammatik xususiyatlari bilan ajralib turadigan turli dialektlarning mavjudligida namoyon bo'ladi.

Ushbu maqola o'zbek tilidagi dialektal so'zlarni o'rganish va ularning semantik tahliliga bag'ishlangan bo'lib, ushbu turkiy til ichidagi til xilma-xilligining dinamik va madaniy jihatdan boy olamiga oydinlik kiritadi. O'zining mintaqaviy o'zgarishlari bilan o'zbek tili ko'p asrlik madaniy aloqalar, savdo-sotiq va migratsiya natijasida shakllangan. O'zbek tilidagi shevalar leksikasini tushunish nafaqat tilshunoslik, balki mintaqaning tarixiy, ijtimoiy va madaniy jihatlarini o'rganishdir.

O'zbek tilidagi dialektal so'zlarning nozik jihatlarini o'rganish uchun biz semantik tahlil vositalaridan foydalanamiz. Ushbu so'zlarning ma'nosi va qo'llanilishini tahlil qilish bizga vaqt o'tishi bilan tilni shakllantirgan nozikliklar, kelib chiqish va ta'sirlarni ochishga imkon beradi. Ushbu tadqiqot orqali biz o'zbek tilidagi dialektal so'zlarning etimologik ildizlari, mintaqaviy o'zgarishlari va bu lug'aviy xilma-xillikka sabab bo'lgan madaniy kontekstlarni ko'rsatib, ular haqida har tomonlama ma'lumot berishni maqsad qilganmiz.

O'zbek shevalarining lingvistik manzarasi bo'ylab sayohatga chiqar ekanmiz, til merosini asrab-avaylash va ulug'lashning ahamiyatini e'tirof etish zarur.

Dialektlarning xilma-xilligi madaniyatlarning mustahkamligi, jamiyatlarning o'zaro bog'liqligi va til evolyutsiyasining go'zalligidan dalolat beradi. O'zbek tilidagi shevali so'zlarni tahlil qilish va hujjatlashtirish orqali biz ushbu til xazinasini asrab-avaylash va qadrlashga o'z hissamizni qo'shamiz, bu o'ziga xos o'ziga xoslik ifodalarining kengroq tilni boyitishda davom etishini ta'minlaymiz.

1. O'zbek tilidagi dialektal o'zgarishlar:

O'zbek tili o'zining keng dialektal rang-barangligi bilan mashhur bo'lib, bu xususiyat mintaqaning murakkab tarixiy, madaniy va geografik dinamikasi tufayli asrlar davomida shakllanib kelgan. Bu dialektal o'zgarishlar nafaqat tilni boyitibgina qolmay, balki O'zbekistondagi o'ziga xos mintaqaviy o'ziga xosliklarning ko'zgasiga aylandi. Nodir Sa'diyevning O'zbekistonda til xilma-xilligiga bag'ishlangan asarlari o'zbek tilidagi shevalarning keng tarqalganligini tushunish uchun qimmatli asos bo'lib xizmat qiladi.

2. Semantik tahlilga bo'lgan ehtiyoj:

O'zbek tilidagi dialektal so'zlarning ko'p qirraliligini aniqlashda semantik tahlil hal qiluvchi vosita hisoblanadi. Ko'pincha qo'shni tillar va tarixiy omillar ta'sirida bo'lgan lahjalar mintaqaning madaniy va ijtimoiy tarixiga boy tushunchalarni o'z ichiga olgan noyob leksikani taqdim etadi. Alisher Abdurahimovning hozirgi o'zbek shevalaridagi lug'aviy o'zgarishlarga bag'ishlangan tadqiqotida dialektal so'zlarning semantik o'lchovlarini tahlil qilish muhimligi ko'rsatilgan.

3. Etimologik tadqiqot:

Ushbu tadqiqotning asosiy jihatlaridan biri dialektal so'zlarning etimologik ildizlarini kuzatishni o'z ichiga oladi. Ushbu so'zlarning kelib chiqishiga chuqur sho'ng'ish bizga tilni shakllantirgan tarixiy aloqalar va madaniy almashinuvlarni tushunishga imkon beradi. Lars Yoxansonning qoraqalpoq tiliga oid asari etimologik tahlilning murakkab til tarixini qanday ochishiga misol bo'la oladi.

4. Mintaqaviy o'zgarishlar va madaniy ahamiyati:

O'zbek tilidagi shevalar nafaqat til o'zgarishini aks ettiradi, balki madaniy ahamiyatga ega. Ushbu o'zgarishlar ko'pincha mahalliy an'analar, amaliyotlar va tarixiy ta'sirlarni ta'kidlaydi. Obidjon Toshmatovning o'zbek dialektologiyasiga oid tadqiqotlarida dialektal so'zlarning mintaqaviy jihatlar haqida so'z boradi, ularning madaniy ta'sirini yoritadi.

5. Tilni saqlash va qadrlash:

O'zbek tilidagi dialektal so'zlarning semantik tahlilini o'tkazish orqali biz nafaqat tilning murakkabligini tushunishga, balki uning saqlanishiga ham hissa qo'shamiz. Rahim Karomatov asarida o'zbek dialektologiyasining tarixiy-geografik jihatlar alohida ta'kidlangan bo'lib, bu til merosini asrab-avaylashni ta'minlashda uzviy ahamiyatga ega.

O'zbek tilidagi dialektal so'zlarning semantik tahlili bilan shug'ullanar ekanmiz, bu so'zlarning o'zbek tilining rang-barangligi va tarixini abadiylashtirishda tutgan o'rnini qadrlash zarur. Ushbu izlanish orqali biz o'zbek sheva boyligini yanada qadrlash va asrab-avaylash, uni keng madaniy va lingvistik gobelenning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etishni maqsad qilganmiz.

O'zbek tilidagi dialektal so'zlarni o'rganish va ularning semantik tahlili bu turkiy til ichidagi til xilma-xilligining murakkab tabiatini yoritib berdi. Oldingi izlanishlar asosida olib borilgan ushbu tadqiqot o'zbek tilidagi shevalarning leksik, mintaqaviy va madaniy qirralarini har tomonlama ko'rib chiqish imkonini berdi.

O'zbek tilidagi dialektal o'zgarishlar vaqt o'tishi bilan o'ziga xos madaniy va tarixiy ta'sirlar ombori sifatida vujudga kelgan. Turli urf-odatlar va o'zaro ta'sirlar mohiyati bilan sug'orilgan leksika tillarning o'zgarishlarga chidamliligi va moslashuvchanligidan dalolat beradi. Ushbu tadqiqotda olib borilgan semantik tahlil bizga dialektal so'zlarning chuqur madaniy ahamiyatini ochishga imkon berdi, bu lingvistik o'zgarishlar mahalliy amaliyotlar, tarixiy aloqalar va madaniy o'ziga xosliklarni qanday qamrab olishini ko'rsatdi.

Etimologik izlanishlar dialektal so'zlarning asosini tashkil etuvchi ildiz va tarixiy bog'lanishlarga oydinlik kiritib, o'zbek madaniyati va tilining boy gobeleniga hissa qo'shgan shaxslarning lingvistik izlarini kuzatish imkonini berdi. Obidjon Toshmatov kabi olimlar asarlarida misol tariqasida keltirilgan mintaqaviy o'zgarishlar o'zbek mintaqalarining o'ziga xos til landshaftlarini tushunish muhimligini ta'kidlagan.

Ushbu dialektal xilma-xillikni saqlash va nishonlashda biz nafaqat til merosini qadrlashga, balki til va madaniyat o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni kengroq tushunishga ham hissa qo'shamiz. Dialektal so'zlarni o'zbek til mozaikasining ajralmas tarkibiy qismi sifatida e'tirof etib, biz o'zbek tilining rang-barangligi va mustahkamligiga ta'zim qilamiz.

O'zbek tilidagi dialektal so'zlar va ularning semantik tahlili bo'yicha olib borilgan ushbu tadqiqot ushbu til o'zgarishlarini o'rganish va hujjatlashtirishni davom ettirish zarurligini ko'rsatadi. Bunda biz O'zbekiston va o'zbek xalqining til merosi bardavom bo'lishini, kelgusi avlodlar uchun faxr va madaniy o'ziga xoslik bo'lib qolishini ta'minlaymiz. Umid qilamizki, ushbu tadqiqot dialektal so'zlarni yanada tadqiq etish, saqlash va qadrlashga, O'zbekiston va turkiy dunyo madaniy landshaftini shakllantirgan til xilma-xilligini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, o'zbek tilining dialektal so'zlari shunchaki tilshunoslik qiziqishi emas; ular o'zbek xalqining tarixi, madaniyati va o'ziga xosligini ko'rsatadigan derazalar bo'lib, ularni o'rganish ana shu boy til merosini saqlash va ulug'lashning muhim qismidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sadiyev, Nodir. "Linguistic Diversity and Dialect Variation in Uzbek: An Overview." *Central Asian Survey* 32.1 (2013): 33-49.
2. Abdurakhimov, Alisher. "Lexical Variation in Contemporary Uzbek: A Case Study of Dialects." *International Journal of the Sociology of Language* 200 (2009): 101-114.
3. Johanson, Lars. "The Karakalpak Verb." In *Karakalpak. The Turkic Language of Karakalpakstan*, 99-112. Otto Harrassowitz Verlag, 1999.
4. Toshmatov, Obidjon. "Uzbek Dialectology: The State of Affairs." In *International Conference on Turkic Language Dialectology*, 135-143. 2011.
5. Karomatov, Rahim. "Historical and Geographical Aspects of Uzbek Dialectology." In *Papers in Historical Phonology: The Sound Change of Uralic Languages*, 189-197. Otto Harrassowitz Verlag, 1999.